

© С. М. Тарабан, канд. техн. наук, завідувач відділу дослідження безпеки на транспорті, питань нормування, стандартизації та метрології, ORCID: 0000-0002-3886-7369, e-mail: staraban@insat.org.ua;

© М. Ю. Безродний, завідувач науково-методичного відділу управління якістю та сертифікації систем управління, ORCID: 0000-0002-9005-5624, e-mail: mbezrodny@insat.org.ua;

© А. В. Волошин, інженер I категорії відділу дослідження безпеки на транспорті, питань нормування, стандартизації та метрології, ORCID: 0009-0001-1639-8063, e-mail: avoloshin@insat.org.ua;

© М. Є. Михайлова, інженер відділу дослідження безпеки на транспорті, питань нормування, стандартизації та метрології, ORCID: 0009-0001-5924-5630, e-mail: mmykhailova@insat.org.ua

(Державне підприємство «Державний автотранспортний науково-дослідний і проектний інститут»)

© Serhii Taraban, Ph.D., Head of Department of Transport Safety Research, Issues of Normalization, Standardization and Metrology, ORCID: 0000-0002-3886-7369, e-mail: staraban@insat.org.ua;

© Mykhailo Bezrodnyi, Head of Quality Management and Management System Certification Department, ORCID: 0000-0002-9005-5624, e-mail: mbezrodny@insat.org.ua;

© Andrii Voloshyn, Engineer of Department of Transport Safety Research, Issues of Normalization, Standardization and Metrology, ORCID: 0009-0001-1639-8063, e-mail: avoloshin@insat.org.ua;

© Maryna Mykhailova, Engineer of Department of Transport Safety Research, Issues of Normalization, Standardization and Metrology, ORCID: 0009-0001-5924-5630, e-mail: mmykhailova@insat.org.ua

(State Enterprise «State Road Transport Research Institute»)

СТАНДАРТИЗАЦІЯ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ НА ПІДПРИЄМСТВІ

STANDARDIZATION AS AN INTEGRAL COMPONENT OF THE QUALITY MANAGEMENT SYSTEM IN AN ENTERPRISE

Анотація. Проведено аналіз впливу стандартизації, як невід'ємної та важливої складової системи управління якістю ДП «ДержавтотрансНДІпроект», на наукову та виробничо-господарську діяльність підприємства, в тому числі з точки зору підтримання його конкурентоспроможності на ринку послуг у сфері автомобільного транспорту. Стандартизація, як вид діяльності ДП «ДержавтотрансНДІпроект», яка спрямована на досягнення оптимального ступеня впорядкованості у сфері нормативного забезпечення діяльності підприємства. Відповідно до своєї Політики, підприємство забезпечує якісне виконання робіт шляхом надання послуг, які задовольняють вимоги замовників та застосовні нормативні, законодавчі та регламентувальні вимоги.

Ключові слова: стандартизація, система управління якістю, нормативні документи, фонд нормативних документів, технічний комітет стандартизації.

Abstract. It was conducted an analysis of the impact of standardization, as an integral and important component of the quality management system of the State Enterprise "State Road Transport Research Institute", on the enterprise's scientific and industrial-and-economic activities, in particular from the viewpoint of maintaining its competitiveness on the of road transport services market. Standardization, as a type of the State Road Transport Research Institute's activity, is aimed at achieving the optimal degree of orderliness in the regulatory support of the enterprise's activities. In accordance with its Policy, the enterprise ensures high-quality performance of work by providing services that meet customer requirements and also applicable legislative and regulatory requirements.

It has been considered the standardization activity in the State Road Transport Research Institute, which can be conditionally presented in four separate directions. The first direction is, in general, the organizational work for standardization. This also includes work on the development of normative documents of the enterprise, as well as national standards harmonized with international ones, and revision of current normative documents. Another direction is related to maintaining and updating the fund of normative documents of the enterprise, including the fund of normative documents of the Inland Transport Committee of the UN Economic Commission for Europe. And finally, important from the point of view of the enterprise's image, the direction of agency activity and also the activity of the Secretariat of the Technical Committee of Standardization TC 80 "Road transport", the functions of which is entrusted to State Road Transport Research Institute.

Keywords: standardization, quality management system, normative documents, fund of normative documents, technical committee of standardization.

Вступ

Перехід України до ринкової економіки з властивою їй конкуренцією, боротьбою за довіру користувачів послуг змушує виконавців якнайширше використовувати у своїй роботі положення, методи і правила стандартизації, яка спрямована на досягнення оптимального ступеня впорядкованості у процесі формування стандартів, а також вважається інструментом управління якістю підприємства та важливим аспектом багатогранної комерційної діяльності. Питання якості є актуальними в різних сферах діяльності, зокрема у сфері автомобільного транспорту. Підприємства, установи чи організації, які у своїй виробничо-господарській діяльності не приділяють належної уваги питанню якості, очевидно в сучасних ринкових умовах не зможуть забезпечити конкурентоспроможність своєї продукції чи послуг.

Водночас система управління якістю покликана спрямовувати та контролювати діяльність підприємства щодо надання послуг відповідно до встановлених вимог з метою максимального задоволення потреб та запитів замовників. Дотримуючись принципів управління якістю та положень стандартизації, у конкурентній боротьбі переможе підприємство, чия послуга буде найвищою якості за прийнятною ціною.

Метою даної роботи є аналіз впливу стандартизації як невід'ємної та важливої складової системи управління якістю ДП «ДержавтотрансНДІпроект» на наукову та виробничо-господарську діяльність підприємства, зокрема з точки зору підтримання його конкурентоспроможності на ринку послуг у сфері автомобільного транспорту.

Основна частина

Система стандартизації в Україні в загальному вигляді має схему, до складу якої входить Міністерство економіки, як центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері стандартизації (див. **рис. 1**). У підпорядкованості цього міністерства перебуває Національний орган стандартизації (далі – НОС), який є

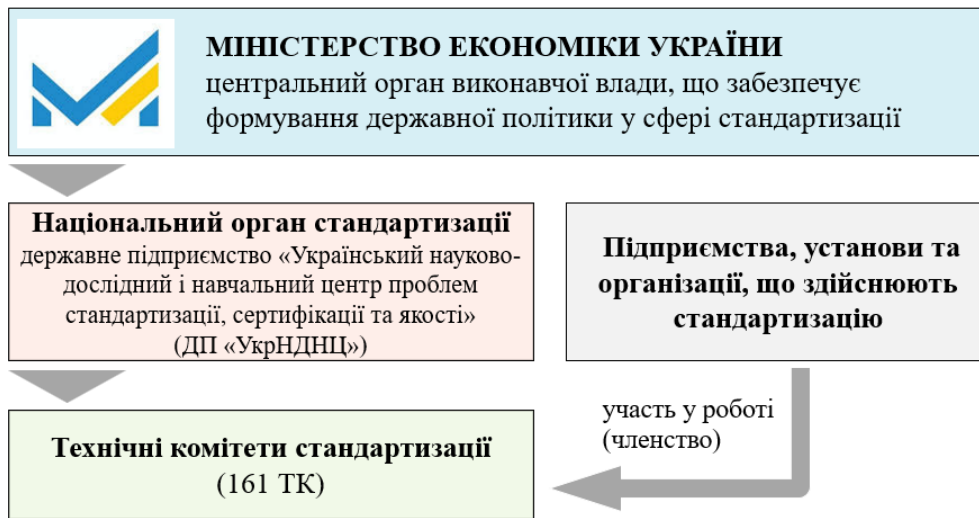
відповідальним за організацію та координацію робіт з національної стандартизації. Згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України від 26.11.2014 № 1163 «Про визначення державного підприємства, яке виконує функції національного органу стандартизації» функції НОС виконує державне підприємство «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості» (далі – ДП «УкрНДНЦ»).

До робіт з національної стандартизації відносяться роботи, зокрема з розроблення, прийняття, скасування або відновлення дії національних стандартів, і виконуються вони у взаємодії із технічними комітетами стандартизації (форма співробітництва заінтересованих юридичних та фізичних осіб з метою організації і виконання робіт з міжнародної, регіональної, національної стандартизації у визначених сферах діяльності та за закріпленими об'єктами стандартизації).

Правові та організаційні засади стандартизації в Україні встановлює Закон України «Про стандартизацію» [1]. Цим законом визначено суб'єкти стандартизації, до яких відноситься, зокрема, державне підприємство «Державний автотранспортний науково-дослідний і проектний інститут» (ДП «ДержавтотрансНДІпроект»), як підприємство, що організовує та виконує, з урахуванням своїх господарських і професійних потреб, роботи зі стандартизації, а також веде секретаріат технічного комітету стандартизації ТК 80 «Дорожній транспорт».

ДП «ДержавтотрансНДІпроект» здійснює в тій чи іншій мірі всі роботи, визначені статтею 16 Закону України «Про стандартизацію», зокрема:

- відповідно до потреб галузі автомобільного транспорту та своїх господарських потреб розробляє та приймає національні стандарти;
- бере участь у роботі міжнародних організацій стандартизації;
- веде фонд нормативних документів галузі автомобільного транспорту;
- здійснює інші види робіт у сфері стандартизації.

Рис. 1. Система стандартизації в Україні

Стандартизація є основою для забезпечення якості надання послуг та невід'ємною частиною виробничо-господарської діяльності підприємства. Організацію та координацію робіт зі стандартизації в ДП «ДержавтотрансНДІпроект» здійснює окремий сектор відділу досліджень безпеки на транспорті, питань нормування, стандартизації та метрології центру наукових досліджень у сфері безпеки на транспорті. Що стосується робіт, пов'язаних з розробленням та підтриманням функціонування на підприємстві системи управління якістю, ці питання належать до сфери діяльності науково-методичного відділу управління якістю та сертифікації систем управління.

Систему управління якістю в ДП «ДержавтотрансНДІпроект» було впроваджено ще на початку 2000-х років. На сьогодні вона відповідає міжнародному стандарту ISO 9001:2015 «Quality management systems – Requirements», що підтверджується наявністю відповідного сертифіката.

На підприємстві запроваджена Політика, згідно з якою визначено місію ДП «ДержавтотрансНДІпроект» та задекларовано основні принципи діяльності. Відповідно до Політики, підприємство забезпечує якісне виконання робіт шляхом надання послуг, які задовольняють вимоги замовників та застосовані нормативні і законодавчі вимоги.

Разом з тим, діяльність зі стандартизації в ДП «ДержавтотрансНДІпроект» можна умовно представити чотирма окремими напрямками. Перший напрям – це в цілому ор-

ганізація робіт зі стандартизації. Сюди також відносяться роботи з розроблення нормативних документів підприємства, а також національних стандартів, гармонізованих з міжнародними, та перегляд чинних нормативних документів. Інший напрям – пов'язаний з веденням та підтриманням в актуальному стані фонду нормативних документів підприємства, а також фонду нормативних документів Комітету внутрішнього транспорту Європейської економічної комісії Організації Об'єднаних Націй. І на останок, важливо відмітити, можливо дещо менший за обсягом робіт, але вагомий з точки зору іміджу підприємства, напрям з агентської діяльності, та діяльність секретаріату технічного комітету стандартизації ТК 80 «Дорожній транспорт», здійснення функції якого покладено на ДП «ДержавтотрансНДІпроект».

На рівні держави систему стандартизації в Україні забезпечує національний орган стандартизації (ДП «УкрНДНЦ»), який щорічно готує «Програми робіт з національної стандартизації», враховуючи пропозиції заінтересованих сторін та ухваленого позитивного рішення відповідальних технічних комітетів відповідно до вимог основоположного національного стандарту ДСТУ 1.8:2022 «Національна стандартизація. Правила розроблення Програми робіт з національної стандартизації». Програма робіт з національної стандартизації охоплює роботи щодо розроблення проектів нових національних стандартів та кодексів усталеної практики, розроблення проектів на заміну чинним національним стандартам, розроб-

лення проєктів зі скасуванням чинних національних стандартів, розроблення змін до національних стандартів.

Серед активних виконавців робіт з національної стандартизації – ДП «ДержавтотрансНДІпроект», а також технічний комітет стандартизації ТК 80 «Дорожній транспорт». За участі підприємства у 2021 році прийнято 60 національних стандартів, а у 2022 – лише 2 стандарти, що було наслідком введення воєнного стану в Україні (див. **табл. 1**).

За схожим підходом у ДП «ДержавтотрансНДІпроект» щороку готують та за-

тверджують наказом План робіт зі стандартизації підприємства. Загальна кількість розроблених документів за останні три роки становить понад 100 документів внутрішнього походження (див. **табл. 2**).

На 2024 рік План робіт зі стандартизації в ДП «ДержавтотрансНДІпроект» передбачає роботи стосовно 16 документів (зокрема роботи з розроблення, перевіряння, актуалізації та перевидання внутрішніх документів, зокрема стандартів підприємства (СТП), внутрішніх робочих інструкцій (ВРІ) тощо), при цьому низка документів будуть розроблені вперше.

Таблиця 1

Звіт про виконання щорічних Програм робіт з національної стандартизації

Рік	заплановані до розроблення НД		прийняті НД	
	проєкти національних НД	міжнародні, які передбачено прийняти як національні НД	національні НД	міжнародні, які передбачено прийняти як національні НД
2021	73	65	60	60
2022	18	9	2	1
2023*	7	9	1	0

Примітка:

* - станом на 30.06.2023 (згідно зі звітом про виконання Програми робіт з національної стандартизації на 2023 рік).

Таблиця 2

Звіт про виконання щорічних Планів робіт зі стандартизації на підприємстві

Рік	СТП (ВРІ)	Зміни до СТП (ВРІ)
2021	53 (68)	10 (1)
2022	14 (11)	12 (3)
2023	14 (4)	33 (0)

Роботи зі стандартизації проводять за формалізованими процедурами. Наприклад, розроблення проєкту національного стандарту здійснюється відповідно до ДСТУ 1.2:2015 «Національна стандартизація. Правила проведення робіт з національної стандартизації» та передбачає обов'язкове проходження типових етапів [2]:

- подання пропозицій щодо розроблення проєкту національного нормативного документа;

- складання технічного завдання на розроблення проєкту національного нормативного документа;

- розроблення першої редакції проєкту національного нормативного документа;

- розроблення другої (наступної) редакції проєкту національного нормативного документа;

- формування справи національного нормативного документа;

- технічна перевірка справи національного нормативного документа;

- редагування тексту проєкту національного нормативного документа перед прийняттям;

- прийняття проєкту національного нормативного документа;

- підготування національного нормативного документа до видання.

Як відомо, наказом Міністерства розвитку громад, територій та інфраструктури України від 02.11.2023 № 1011 «Про визнан-

ня таким, що втратив чинність, наказу Міністерства транспорту України від 10.02.1998 № 43» було скасовано «Норми витрат палива і мастильних матеріалів на автомобільному транспорті». На заміну цього документа Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України доручило ДП «ДержавтотрансНДІпроект» забезпечити розроблення національного стандарту.

Процедура розроблення такого документа на першому етапі вимагає подання відповідних пропозицій, схвалених відповідальним технічним комітетом, після цього – готується технічне завдання та виконуються інші роботи з розроблення національного документа. Необхідно зазначити, що 18 грудня 2023 р. ДП «ДержавтотрансНДІпроект», на яке покладено здійснення функцій секретаріату технічного комітету стандартизації ТК 80 «Дорожній транспорт» (далі – ТК 80), було організовано проведення (дистанційно) засідання ТК 80, на якому розглянуто та схвалено пропозицію щодо розроблення проекту національного стандарту ДСТУ XXXX:202_ «Методичні рекомендації з нормування витрат палива, електричної енергії, мастильних, інших експлуатаційних матеріалів автомобілями та технікою».

Відповідно до вимог національного стандарту ДСТУ 1.8:2022 «Національна стандартизація. Правила розроблення Програми робіт з національної стандартизації» пропозиція ДП «ДержавтотрансНДІпроект» стосовно включення розроблення національного стандарту ДСТУ XXXX:202_ «Методичні рекомендації з нормування витрат палива, електричної енергії, мастильних, інших експлуатаційних матеріалів автомобілями та технікою» до Програми робіт з національної стандартизації на 2024 рік надіслана до національного органу стандартизації (ДП «УкрНДНЦ»).

Фонд нормативних документів ДП «ДержавтотрансНДІпроект» має особливе значення і є, певною мірою, унікальною скарбницею документів галузі автомобільного транспорту. Варто зазначити, що на підприємстві ведуть та утримують в актуалізованому стані фонд, який налічує понад 10 тис. контрольних примірників нормативних документів. Серед них – національні (ДСТУ), міждержавні (ГОСТ), галузеві стандарти (ГСТУ), міжнародні та європейські

стандарти (зокрема, ISO, EN, DIN, IEC, CEN, CENELEC), нормативні документи міжнародних організацій та інші документи галузі.

Крім того, до ДП «ДержавтотрансНДІпроект» періодично надходять документи Всесвітнього форуму з гармонізації правил у галузі транспортних засобів (WP.29):

- Правила ООН і Глобальні технічні правила;

- проекти нових Правил ООН, Глобальних технічних правил чи змін (переглядів, доповнень та поправок) до діючих Правил ООН та Глобальних технічних правил, звіти сесій та нарад WP.29;

- робочі матеріали, звіти, доповіді, пропозиції допоміжних робочих груп WP.29;

- робочі матеріали, звіти, доповіді, пропозиції щодо діяльності робочих органів КВТ ЄЕК ООН.

Всесвітній форум з гармонізації правил у галузі транспортних засобів (WP.29) – це робоча група, яка є структурним підрозділом Комітету внутрішнього транспорту Європейської економічної комісії ООН. Основним завданням WP.29 є створення єдиної системи Правил, які називаються Правилами ООН (англ. UN Regulations), і які призначені для усунення торгових бар'єрів для транспортних засобів, що спроектовані і призначені для міжнародних ринків (насамперед ринків держав-договірних сторін Женевської Угоди 1958 року стосовно прийняття єдиних технічних приписів для колісних транспортних засобів, предметів обладнання та частин для колісних транспортних засобів, та стосовно умов взаємного визнання схвалень, що надаються за цими приписами [3]).

Варто зазначити, що ДП «ДержавтотрансНДІпроект» є робочим органом Міністерства транспорту України (зараз – Мініфраструктури) як Компетентного органу щодо забезпечення виконання Женевської Угоди 1958 року (постанова Кабінету Міністрів України від 14.02.2001 № 143, наказ Міністерства транспорту України від 19.03.2001 № 153).

Наявність фонду нормативних документів є важливою передумовою високих професійних досягнень ДП «ДержавтотрансНДІпроект» у його науковій та виробничо-господарській діяльності. Поповнення такого фонду новими документами здійснювало-

ся, зокрема, за рахунок агентської діяльності, яку підприємство здійснювало понад 20 років (з 2002 р. по 2023 р.). Однак, на жаль, згідно з отриманим офіційним листом від національного органу стандартизації (ДП «УкрНДНЦ») агентські угоди припиняють свою чинність із 31.12.2023 (продовження агентських угод, укладених з агентами, не відбуватиметься).

Агентська діяльність надавала право ДП «ДержавтотрансНДІпроект» розповсюджувати на території України офіційні копії нормативних документів. За весь період такої діяльності підприємство виготовило та розповсюдило кілька тисяч примірників документів (лише за останні роки виготовлено та надано замовникам 250 офіційних копій національних стандартів та 60 міждержавних). Завдячуючи цій діяльності, ДП «ДержавтотрансНДІпроект» робить свій вагомий внесок в інформаційне забезпечення галузі офіційними нормативними документами.

Водночас, галузь автомобільного транспорту України потребує якісної модернізації, підвищення конкурентоспроможності та адаптації до європейських норм. У таких умовах поступово впроваджується в Україні як національні стандарти згідно з гармонізованими міжнародними та європейськими стандартами. У цьому контексті є важливою, якщо не ключовою, роль технічних комітетів стандартизації України, зокрема – ТК 80 «Дорожній транспорт» як основного суб'єкта стандартизації та розробника нормативних документів галузі автомобільного транспорту.

За період діяльності ТК 80 було розроблено та видано понад 200 національних стандартів (лише протягом останніх трьох років прийнято 63 нормативні документи, гармонізовані з міжнародними та європейськими стандартами). Варто зазначити, що діяльність ТК 80, як і агентська діяльність та ведення фонду нормативних документів, має передусім важливе практичне, а також іміджеве значення для ДП «ДержавтотрансНДІпроект» як провідного інституту галузі автомобільного транспорту.

Висновки

Підсумовуючи викладене вище, констатуємо:

- стандартизація як вид діяльності ДП «ДержавтотрансНДІпроект» є невід'ємною частиною і важливою складовою системи управління якістю, яка спрямована на досягнення оптимального ступеня впорядкованості у сфері нормативного забезпечення діяльності підприємства;

- ДП «ДержавтотрансНДІпроект» є активним виконавцем робіт щодо гармонізації національних стандартів з вимогами міжнародних та європейських стандартів;

- наявний у ДП «ДержавтотрансНДІпроект» фонд нормативних документів є унікальним за своїм наповненням і являє собою унікальну скарбницю задокументованої інформації у галузі автомобільного транспорту та суміжних сферах;

- ключову роль, як розробника нормативних документів в галузі автомобільного транспорту, відведено технічному комітету стандартизації ТК 80 «Дорожній транспорт», як основному суб'єкту стандартизації;

- у зв'язку з прийнятим ДП «УкрНДНЦ» рішенням щодо розірвання агентських угод зі своїми агентами ДП «ДержавтотрансНДІпроект» з 01.01.2024 припинило агентську діяльність щодо розповсюдження офіційних копій нормативних документів.

References

1. Verkhovna Rada of Ukraine. (2014). Zakon Ukrainy «Pro standartyzatsiyu». [The Law of Ukraine «About Standardization»]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1315-18#Text>.
2. UkrNDNC. (2015). DSTU 1.2:2015 «Natsionalna standartyzatsiia. Pravyla provedennia robiz z natsionalnoi standartyzatsiiei» [in Ukrainian].
3. Verkhovna Rada of Ukraine. (2000). Zakon Ukrainy «Pro pryiednannia Ukrainy do Uhody pro pryiniattia yedynykh tekhnichnykh prypysiv dlia kolisnykh transportnykh zasobiv, predmetiv obladnannia ta chastytn, yaki mozhut buty vstanovleni ta/abo vykorystani na kolisnykh transportnykh zasobakh, i pro umovy vzaiemnoho vyznannia ofitsiinykh zatverdzen, vydanykh na osnovi tsykh prypysiv, 1958 roku z popravkamy 1995 roku». [The Law of Ukraine «On Accession the Agreement Concerning the Adoption of Uniform Technical Prescriptions for Wheeled Vehicles, Equipment and Parts which can be fitted and/or be used on wheeled vehicles and the conditions for reciprocal recognition of approvals granted on the basis of these prescriptions, dated 1958 amendments of 1995»]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1448-14#Text>